

**МОНОГРАФІЧНИЙ ЦИКЛ «ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ ГАЛИЧИНИ» ВОЛОДИМИРА
КЛАПЧУКА: ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ІСТОРІОПИСАННЯ**

Олександр НОВОСЬОЛОВ

кандидат історичних наук, доцент
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

Ірина РУМЯНЦЕВА

асистент кафедри готельно-ресторанної
та курортної справи
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

Анотація: Стаття розглядає питання методологічної основи монографічного циклу «Економічна історія Галичини» професора Володимира Клапчука. Дослідниками доводиться, що позитивістський підхід став системним чинником у конструюванні і обґрунтуванні історії економічного розвитку Галичини у доробку Володимира Клапчука. Зауважимо, що сучасне історіописання сприймає позитивізм крізь призму строкатих рефлексій, які продукують чимало суперечливих думок, асоціацій і почувань. З одного боку, позитивізм розглядається як архаїчний релікт класичної чи традиційної історіографії з доволі популярними в наш час критично-скептичними конотаціями. З іншого боку, незважаючи на те, що позитивізм циркулює на культурних теренах історіописання у так званому «знятому вигляді», мисленнєві взірці цього стилю мислення й до сьогодні посідають поважне місце в наукових практиках і дослідницьких стратегіях істориків. Володимир Клапчук у своєму монографічному циклі «Економічна історія Галичини» репрезентує позитивізм із перспективи методологічних, світоглядних й інтелектуальних засад, які тією чи іншою мірою простежуються у адептів і прихильників цього стильового напрямку, а також трансляцію чи перетікання позитивістських ідей на поле сучасного історіописання.

Ключові слова: монографічний цикл «Економічна історія Галичини», методологія історіописання, позитивізм

Галичина – історичний регіон України. За сучасним адміністративним поділом – територія Львівської, Івано-Франківської, більшої частини Тернопільської областей, а також південної і східної частини Підкарпатського воєводства Польщі. Особливий історичний, етнічний та культурний розвиток регіону зумовив значний інтерес щодо вивчення цієї території.

Друга половина XIX ст. ознаменувалася появою значного масиву етнографічних, історичних культурологічних досліджень. Кінець XX ст. був позначений значним науковим інтересом до питань політичної історії, громадських рухів, важливих аспектів націотворення, культурної та духовної ідентичності. В той же час, питання економічного розвитку Галичини, її основних галузей господарства залишалися, значною мірою, поза увагою науковців.

Зауважимо, що економічна історія – розділ науки, в рамках якого вивчаються явища і процеси, пов'язані з еволюційним розвитком і взаємодією господарської діяльності людини. Історія економіки займає дотичне або ж проміжне становище між історичною, географічною та економічною науками, є однією з так званих суміжних наук.

Економічна історія – наука відносно молода. Вона зародилася в XVI ст. Однак лише з розвитком капіталізму економічна історія набула статусу науки. У середині XIX ст. економічна історія сформувалась у самостійну галузь економічного знання. Біля її джерел стояли економісти багатьох країн. В останній третині XIX ст. в окремих вищих Європи та США економічна історія почала викладатися в лекційних курсах.

Внутрішнє поле економічної історії можна структурувати за різними критеріями: за історичною епохою (економічна історія Стародавнього світу; епохи Відродження; Індустріальної революції тощо); за географічною ознакою (економічна історія Європи, Африки, Північної Америки і т.п.); за сферами і галузями господарства (історія торгівлі; нафтової промисловості, сільського господарства тощо); за

елементами економічної інфраструктури (історія грошового обігу, відносин обміну, фондового ринку і т.п.)

Економічна історія не відкидає позитивістський досвід історіописання і притаманне йому уявлення про функції історика як реєстратора подій або витлумачувача їх розвитку в минулому, як дії універсальних законів і закономірностей. Традиційну концепцію «історії-оповіді», нова історія протиставляє концепцію «історії-проблеми», принципово змінює статус історика в процесі пізнання і його евристичні установки. Економічна історія орієнтується не на опис фактів, але на «дешифрування» – реконструкцію – розуміння глибинного сенсу їх повідомлень, систем уявлень, що стоять за ними, автоматизмів свідомості і поведінки, соціально-психологічних установок. Лише при такій процедурі, відповідно до концепції нової історії, історичний пам'ятник отримує статус джерела, а його повідомлення – факт історії.

Економічна історія ставить метою розробку «тотальної» історії, що враховує і вбирає в себе всі аспекти активності людських спільнот і все різноманіття сфер соціальної практики людини в їх системно-структурній цілісності і соціокультурній єдності.

Економічна історія відкрила час як історичну і культурну категорію і предмет вивчення історичної науки: люди не народжуються з «почуттям часу». Їх часові, також як і просторові уявлення та поняття завжди визначені тією культурою, до якої вони належать. Економічна історія висунула концепцію множинності соціального часу і наявності «різних часів» в конкретному історичному суспільстві.

Економічна історія поставила питання про важливість і необхідність міждисциплінарної практики історії та гуманітарних (соціальних) наук як наук про людину, підкресливши при цьому визначальну роль історії, бо вона на відміну від інших галузей гуманітарного знання, аналізує людський феномен у всіх його культурних і соціальних іпостасях.

Економічна історія створює моделі досліджуваних явищ, та здійснює їхню перевірку фактичним матеріалом.

Економічна історія відмовляється від побудови загальноісторичних теорій і гіпотез, котрі ведуть до спекулятивних висновків.

Особливе значення в сфері вивчення економічної історії набув так званий «історичний метод». Основні риси цього методу були сформульовані одним з найбільших економістів-істориків ХІХ ст. німецьким вченим В. Рошером. Зокрема «історичний метод» В.Рошера полягав у наступному: необхідно порівнювати економічні процеси у всіх народів; не можна обмежуватися спостереженням сучасних економічних явищ; не можна піддавати нищівній критиці або хвалити економічні установи. Вчені, які використовують цей метод вважають, що не існує єдиних, універсальних законів розвитку економічної системи, що немає єдиних рецептів покращення господарства для різних країн, що пов'язано з відмінностями та особливостями їх історичного розвитку і географічного положення.

Таким чином, цілком справедливо вважати, що економічна історія – самостійна наука, особлива система знань, що розвивається і використовує загальні й специфічні, економічні та історичні методи пізнання. Вона розвивається в тісному взаємозв'язку з економічною теорією, під її вирішальним впливом¹.

Для історичної науки поширення позитивізму означало нові основоположні установки, які зближали її з фізикою, біологією, психологією, методами котрих вона повинна була відшукати «природні закони» історії для створення істинної, універсальної, загальнолюдської історії. Ще у своїй ранній роботі «*Katexizis промисловців*», написаній спільно із К.-А.Сен-Сімоном, О.Конт твердив: «До цього часу не існує істинної історії, створеної в науковому дусі, тобто такої, яка має на меті дослідити закони, що управляють соціальним розвитком людського роду». Таким чином конструювався предмет історії як суспільство – тобто культ, цілісність народу або періоду. Головна категорія філософії історії – «розвиток» – розумілась як сукупність одиничних елементів і сконструйованих за природничими законами їх змін, що виводилися з порівняння численних одиничних процесів. Зрозуміти їх можливо було лише засобами, виробленими природничими (позитивними) науками. Історія повинна була вирішити те саме завдання, що й точні, природничі науки, – обмежитися описом зовнішньої структури явищ, відповісти на запитання, – як вони протікають, ігноруючи питання – в чому їх сутність? Це дає можливість вивести закони, які формують у даній структурі взаємозв'язки, що спостерігаються між її окремими рухомими елементами.

Головний закон структури ґрунтується на вічному повторенні й точному спостереженні т. зв. координації фактів (звідси витікало твердження О.Конта, що його «соціальна динаміка» є «теорією

¹ Новосьолов О. «Сільське господарство Галичини» професора Володимира Клапчука – невід'ємна частина багатотомного наукового циклу «Економічна історія Галичини». *Карпатський край*. 2016. № 8. С. 230.

факторів»). Встановлення законів історичного розвитку повинне надати історії прогностичну функцію. О.Конт проголошував: «Знати, щоб передбачити, і передбачити, щоб мати можливість діяти». Категорія «розвиток» у позитивізмі трактувалась як емпіричні узагальнення, пояснення того, що реально спостерігається, як сума дрібніших дій, що зводяться в ряди послідовних, постійно повторюваних змін, забезпечуючи тим самим розчленування єдиного потоку в минулому і можливість передбачити майбутнє. Цим же шляхом можна було реконструювати невідомі відрізки історії, за аналогією з подіями, які відбулися в ін. місці. Замість інтелектуального споглядання, інтуїції та діалектики, які були домінуючими в метафізиці й, відповідно, – класичному історизмі, вирішальним ставав закон причинності, правильної послідовності.

Саме дослідження економічного життя Галичини в усій його багатогранності від XVIII століття і до початку Другої світової війни є основним завданням циклу монографій під загальною назвою «Економічна історія Галичини» зного професора, доктора історичних наук Володимира Клапчука.

По крихтах збираючи репрезентативні масиви даних (що, зрозуміло, виявляється справою досить нелегкою), Володимир Клапчук досліджуючи економічне життя, зумів оцінити найважливіші показники економічного розвитку Галичини в категоріях нинішнього дня. Завдяки його кропіткій роботі, були отримані новітні оцінки таких показників, як чисельність населення, продуктивність праці, ефективність виробництва, динаміка цін, прибутку і накопичення, що істотно розширило наші уявлення про економічне минуле краю. Ці праці, природно, не зводилися до оцінки історії структури господарства, але тісно переплетені з іншими історичними та економічними дисциплінами – дослідженнями довготривалих тенденцій економічної динаміки, історією грошового обігу, історичною демографією. В той же час, провідними експериментами цих праць став статистичний аналіз та в цілому позитивістський підхід, вони застосовувались для дослідження екологічної, політичної і, особливо, соціально-економічної історії.

Щодо позитивістської спадщини у вигляді аналітичних структур мислення та різноманітних версій сцієнтизму, мусимо зазначити, що вона виявилася затребуваною й неодноразово актуалізованою впродовж усього ХХ та частково, як ми можемо бачити і початку ХХІ ст.

Якщо взяти до уваги те, що за рідкісними винятками позитивістські компоненти мислення майже ніколи не простежуються у так званому «чистому вигляді», а навпаки – творять строкатий і мінливий флер у творчому візерунку багатьох інтелектуалів, то діапазон можливих запитів на ниві стильової формації позитивізму постає як надзвичайно широкий і багатоманітний. Адже культурна доба позитивізму на полі кожної національної історіографії творила власну палітру світоглядних орієнтирів, інтелектуальних віх і методологічних настанов.

Згадаємо, приміром, що вчені й мислителі по-різному сприймали позитивістські ідеї та концепти, зокрема розглядали останні як:

а) методологію об'єктивного й критичного представлення історії з «перших рук», себто від джерел і фактів;

б) прогностичний інтелектуальний ресурс для відкриття «суспільних законів» і «передбачення» майбуття;

в) аналітичний спосіб оновлення класичного історизму, насамперед перенесення натуралістичної програми пізнання у царину соціогуманітаристики;

г) гуманістичний культ людства й суспільного знання, котрі пов'язувалися з ідеалами «точної» науки.

Видається, що будь-які формалізовані критерії позитивістської історіографії генерують як численні застереження, так й усвідомлення багатолікості проявів цього стильового напрямку в персональних практиках інтелектуалів, які годі звести до якогось універсального чи хоча б більш-менш виразного одно цільного підходу.

Зауважимо, що засаднича проблема класичного позитивізму, принаймні за версією О.Конта, полягала в тотальній відмові від ціннісних суджень у соціогуманітаристиці, хоч сам факт апріорного відкидання останніх уже сам по собі продукував первинний аксіологічний смисл. Власне, побутування / співжиття / конфронтація / взаємодія ціннісних складових й аналітичних структур мислення простежуються у численних викликах історіописання ХХ ст., які безперечно тяжіють до ідей фундаторів позитивізму і, водночас, складають базову вісь позитивізму як моделі, точніше низки взаємопов'язаних моделей-проекцій історіописання.

Головною характерною рисою теорії прогресу було те, що прогрес людини і людського суспільства мисли вся не лише як поєднання певної групи фактів у часовій послідовності, але й як закон, як необхідний і безумовний рух від початку культури до її нинішнього стану. Безумовність прогресу пояснювалася тим, що людське суспільство – це остання стадія земного розвитку, в якому прості форми

постійно та безперервно піднімалися до вищої стадії, переходячи в більш складні й організовані. У людському суспільстві рушійною силою прогресу, його каталізатором і зміцнюючим матеріалом є знання, могутність людського інтелекту. Тому завдання істориків зводилися до показу безперервності прогресу людства в цілому. Зупинки, перерви, зникнення окремих культур не повинні були підірвати віру істориків у безперервність руху людства. Таким чином, ідея прогресу набувала оптимістичного забарвлення, а кінцева мета – досягнення суспільної гармонії – надавала їй цілеспрямованості. Для О.Конта і його послідовників сутність історії полягала не в пізнанні індивідуального в історії, а в прогресі людства до позитивного періоду як наслідку синтезу сучасного й минулого, яке виступало продуктом світ, людської діяльності і пізнати яке можливо лише шляхом виведення певних закономірностей².

Але, тут же потрібно зауважити, така жорстка детермінованість уявлень про минуле сучасністю і світоглядом історика повинна була б виключати критерії об'єктивності й строгості наукових знань, що було притаманне якраз позитивістському розумінню історії³.

Власне, позитивізм зводився в методологічному аспекті до простої ідеї «класифікувати всі історичні факти, встановлені аналізом документів і шляхом умовиводів», аби отримати ясне уявлення про закономірності структури певного суспільства, основні етапи його еволюції й чинники, які впливали на його розвиток. Оскільки повторювані факти було легше знайти в економічній і соціальній сфері, аніж у політичній, у діях та уявленнях народних мас, аніж «видатних особистостей», саме на них потроху почав переноситися центр дослідницької уваги. Саме ці наочні зрушення й персоніфікували для суспільної свідомості позитивістську парадигму історії⁴.

Ретрансляторами позитивізму в український інтелектуальний простір стали видатні мислителі такі як В.Антонович, І.Франко, М.Грушевський. Зауважимо, якщо В. Антонович був носієм позитивістського ідеалу науковості – збирання, обробки, публікації широкого комплексу джерел з української історії, то вже М. Грушевський спричинився до витвору нового на ґрунті української історіографії ідеалу науковості – узагальнюючого історико-соціологічного дослідження на підставі великого масиву «очищених» історичною критикою джерел. Не випадково з другої половини ХІХ ст. українська історична наука була здебільшого орієнтована на виконання позитивістської програми – вивчення та видання джерел з української історії як умови наступного історичного синтезу⁵. Більше того – вся українська історична наука цього часового відтинку розвивалася під впливом позитивістської парадигми історичного пізнання, яка часто редукується до наукової як такої. Мусимо констатувати, що методологічні підходи позитивізму частково представлені в українській історичній думці кінця ХХ початку ХХІ ст.

Соціокультурні й природні явища з точки зору позитивістської доктрини як емпіричної версії натуралістичного підходу до історичного процесу є якісно однорідними. Тому історичний процес і його складові не становлять собою якісно нової, порівняно з природою, реальності. Це, у свою чергу, означає, що їх пояснення можливе за допомогою законів природи. Взагалі, на їхню думку, вся система суспільних наук повинна будуватися за моделлю фізичних наук, використовуючи її методологічні настанови. Важливим для позитивізму також є перебільшення ролі досвіду та почуттєвих чинників у історичному пізнанні, а також вимога «ціннісної нейтральності», згідно з якою дослідник мусить утримуватися від будь-яких ціннісних суджень щодо природи явищ, які вивчаються⁶.

«Кількісна історія» в монографіях професора Володимира Клапчука – це використання статистичних прийомів для підтвердження або ілюстрації історичного опису. У цьому контексті, згадується теза Робіна Дж. Колінгвуда про те, що найкращий історик, а таким без сумніву є Володимир Клапчук, ставав найбільшим майстром деталі. Історична сумлінність ототожнювалася із безмежною

² Стельмах С. П. Позитивізм в історичній науці // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2011. Т. 8: Па – Прик. С. 312.

³ Артюх В. О. Тяглість історії й історія тяглості: українська філософсько-історична думка першої половини ХХ століття: монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. С.57.

⁴ Кислюк К. В. Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції : монографія. Харків: ХДАК, 2008. С.53

⁵ Колесник І. Українська історіографія (ХVІІІ – початок ХХ століття). Київ: Генеза, 2000. 256 с. С.69.

⁶ Артюх В. О. Тяглість історії й історія тяглості: українська філософсько-історична думка першої половини ХХ століття: монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. С.51.

скрупульозністю стосовно кожного і всякого окремого діла чи факту. Ідеал універсальної історії відкинута в бік, як марну мрію, а ідеалом історичної літератури стала монографія⁷.

Історик-позитивіст вірить у те, що прямує до відкриття абсолютної та незмінної правди і щоб наблизитися до неї, треба вичерпати усю наявну джерельну базу. Для позитивістських уявлень історичний факт, як бачимо, є таким же однорідним, як і у природознавстві чи соціології. Він є своєрідним пасивним відображенням у свідомості суб'єкта пізнання образу об'єктивної дійсності, яке наділяється значеннями істинності. Складність полягає в тому, що у природознавстві факти визначаються безпосередньо через чуттєве сприйняття, а для проминулої дійсності такий підхід щодо встановлення явища як факту не застосовний. Однак історики-позитивісти визнавали реальність минулого, вважаючи, що безпосередньо воно дане у вигляді документів та речових пам'яток. Те, що не зафіксоване в документі не існує й у минулому.

Слід зауважити, що професор Володимир Клапчук вже досить давно зарекомендував себе як фахівець в галузі економічної історії Галичини. Якщо раніше економічна історія розглядалася просто як різновид історичних досліджень, що описують господарське життя минулого, і лише в середині ХХ століття дослідники приступили до аналізу тенденцій еволюції господарських систем. Володимир Клапчук, як представник так званої «нової економічної історії», (прихильники якої прагнуть покласти край недооцінці ролі вимірів і статистичних даних, і ставлять собі завдання відтворювати економічну історію на солідній кількісній основі), займається не відтворенням минувшини, а кількісними оцінками історичних явищ, на основі значущого статистичного матеріалу.

Отже, на рівні позитивістської методології схема добування наукового історичного знання виглядає так: історичне узагальнення отримується внаслідок накопичення фактів, що уявляються автономними. Дослідження чітко поділяється на дві частини: реконструкцію фактів і встановлення закономірностей, причому факти видобуваються лише шляхом критичного аналізу повідомлень історичних джерел, а закони встановлюються шляхом узагальнення цих фактів, кожний із яких розглядається як ізольований від інших та незалежний від позиції дослідника. Історію у позитивізмі розуміють як не належний людині, наперед заданий, тобто об'єктивний процес. Намагання поставити дослідження історичного процесу на строго наукові рейки призвело позитивістів до особливої актуалізації ідеї прогресу (поступу).

Вказаний цикл, *«Економічна історія Галичини»*, включає шість монографій опублікованих упродовж 2009 – 2016 років: *«Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина ХІХ – перша третина ХХ ст.)»*, *«Лісове та мисливське господарство Галичини»*, *«Туризм і курортне господарство Галичини»*, *«Корисні копалини Галичини: видобування та переробка»*, *«Сільське господарство Галичини»*, *«Транспорт і зв'язок Галичини»*.

Таким чином, вчення про поступ на рівні історіософії й такі новації на рівні епістемології історичного пізнання, як увага до одиничного історичного факту, теоретичні узагальнення, які мають право на існування лише внаслідок обробки емпіричного пласту історичного пізнання, – це і становить те, що можна назвати позитивістською філософією історії⁸.

Першою монографією циклу стала *«Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина ХІХ – перша третина ХХ ст.)»*. В монографії наведені нові дані з багатьох галузей господарства Гуцульщини, доповнені та узагальнені матеріали попередніх досліджень. На базі значного статистичного матеріалу комплексно досліджено антропологічний, етнічний та релігійний склад, динаміку чисельності та соціальну сферу життя населення; проаналізовано систему ведення лісового господарства та охорони лісів, особливості лісоексплуатації, лісопереробки, транспортування деревини; відтворено умови та специфіку видобування і переробки корисних копалин; охарактеризовано стан їздових, автомобільних та залізничних шляхів сполучення, особливості будівництва та експлуатації залізниць; доповнено характеристику житлового та громадського будівництва, забудови містечок; складено кадастр та проведено класифікацію церковних споруд; охарактеризовано структуру та розподіл земельних ресурсів, урожайність сільськогосподарських культур, динаміку кількості худоби, особливості ведення полонинського господарства; описано

⁷ Колінгвуд Робін Дж. Ідея Історії / Переклад з англ. О.Мокровольський. Київ: Основи, 1996. 615 с. С.190

⁸ Артюх В. О. Тяглість історії й історія тяглості: українська філософсько-історична думка першої половини ХХ століття: монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. С.63.

переважаючі види ремесел, деталізовано критерії їх оцінки, проведено різноманітні класифікації; окремою галуззю господарювання охарактеризовано сферу послуг⁹.

Еаступиним виданням цієї серії є *«Лісове та мисливське господарство Галичини»*. Монографія складається з двох розділів, що характеризують лісове господарство, охорону лісових екосистем й лісокористування, мисливство й рибальство. У першому розділі охарактеризовано межі розповсюдження, породний склад і стан лісів Галичини від початку четвертинного періоду до Другої світової війни; проаналізовано нормативно-правову базу управління лісовим господарством в часи Австро-Угорщини та Польської Республіки; наведено результати аналітичних студій з різних аспектів системного ведення лісового господарства, охорони лісів, технології розробки лісосік і лісоплаву, основних видів лісокористування, насамперед тартачного виробництва, розвитку деревного промислу і ремесел; відтворено роздуми гуцулів про стан лісів у Польщі. Другий розділ дає уяву про організаційно-теоретичні і нормативно-правові засади організації й управління мисливського і рибальського господарства, економіку мисливства, організаційні й духовні аспекти розвою громадських мисливських організацій, друковані органи мисливців і рибалок Галичини¹⁰.

Продовженням фундаментального циклу є монографія *«Корисні копалини Галичини: видобування та переробка»*. У дослідженні наведені нові дані про основні корисні копалини Галичини, сирівець та продукція яких становили вагомий частку державного та місцевих бюджетів, експорту краю. На базі значного статистичного матеріалу комплексно досліджено умови та специфіку видобування і переробки корисних копалин. Висвітлено біографічні дані відомих дослідників та промисловців мінеральних багатств краю. Наведено дані про найбільші нафтовидобувні та нафтопереробні підприємств громадські гірничі організації краю. Монографія ілюструється репродукціями поштівків і оригінальних світлин¹¹. Звідси таке уважне, часто благоговійне ставлення до документів, де найбільш точно відображене минуле у фактах. Причому самі факти розглядалися як абсолютно не залежні від суб'єкта, що їх пізнає, та його оцінок. У позитивізмі фактично існує культ фактів, але, відмітимо, за рахунок ігнорування проблеми пояснення. Проте функцію пояснення у позитивізмі, як уже зазначалося, виконує зовсім не історія, а соціологія. Вона вирішує своє теоретичне завдання, роблячи на основі достовірних фактів індуктивні висновки, тобто аргументовано пояснюючи їх.

«Туризм і курортне господарство Галичини» стала логічним продовженням циклу. У монографії наведена характеристика туристичного та санаторно-курортного господарства Галичини XIX – першої третини XX ст.; введено в науковий обіг матеріали щодо рекреаційних ресурсів і особливостей функціонування найвідоміших курортів Галичини; встановлено особливості та закономірності розвитку активних видів туризму та туристичної інфраструктури до Другої світової війни; відтворено діяльність громадських організацій туристичного спрямування.

Таким чином, туристичне та курортне господарство Галичини, що почали актив-но розвиватися у середині XIX ст., набули широкого розмаху у міжвоєнний період. Завдяки приватним підприємцям, громадським організаціям та влади всіх рівнів у Галичині було побудовано розвинуту туристичну та оздоровчу інфраструктуру, яка мала набагато більші масштаби, ніж на сучасному етапі становленні України та Польщі¹².

Передостанньою працею циклу *«Економічна історія Галичини»* є монографія *«Сільське господарство Галичини»*.

Сільське господарство Галичини, а разом з нею й економічна історія краю, незалежно від того, чи можна її використовувати для безпосередньої перевірки економічних законів або визначення правильності (хибності) економічної політики, являє собою колективну пам'ять поколінь і є джерелом народної мудрості. У даному випадку, монографія наштовкує на роздуми про те, що будь-яке

⁹ Клапчук В.М. Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина XIX – перша третина XX ст.): монографія / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Львів; Івано-Франківськ: Фоліант, 2009. 508 с.

¹⁰ Клапчук В.М., Проців О.Р. Лісове та мисливське господарство Галичини: монографія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства. Івано-Франківськ: Фоліант, 2011. 432 с.

¹¹ Клапчук В.М. Корисні копалини Галичини : видобування та переробка : [Монографія] / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ : Фоліант, 2013. 508 с.

¹² Клапчук В.М. Туризм і курортне господарство Галичини : монографія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ : Фоліант, 2012. 224 с.

господарське рішення має як господарське вираження, так і конкретну соціальну, політичну і моральну ціну.

Монографія складається з шести розділів, що характеризують етапи зародження та розвитку сільського господарства Галичини з початку XVI століття до початку Другої світової війни. У першому розділі охарактеризовано земельні ресурси краю – власність на землі сільськогосподарського призначення, зайнятість у галузі та меліоративні заходи. Другий розділ характеризує детальну структуру сільськогосподарських угідь. У третьому розділі наводиться структура орних земель, сіножатей та пасовищ, економічні показники вирощування сільськогосподарських культур, садівництва, городництва та технічних засобів сільськогосподарського виробництва. Четвертий розділ присвячено розвитку тваринництва, насамперед, динаміці поголів'я основних видів свійських тварин, птиці та бджільництва; наведені економічні показники виготовлення продукції. У п'ятому розділі охарактеризовано періоди заснування та розвою харчової промисловості, насамперед, цукроварної, спиртової, горілчаної, пивоварної та тютюнової. Останній, шостий розділ відтворює особливості та закономірності цінової політики сільського господарства та окремих галузей харчової промисловості¹³.

Остання книга циклу, фундаментальне видання Володимира Клапчука «Транспорт і зв'язок Галичини», мимоволі, наштовхує на асоціацію з основоположною працею цього напрямку, відомого північно-американського дослідника Р.Фогеля «Залізниця й ріст американської економіки: есе з економетричної історії»¹⁴, в який дослідник розмірковує на тему, що було б з транспортною системою Сполучених Штатів Америки, якщо б залізниця не були б винайдені.

Монографія складається з дев'яти розділів, що характеризують всі види транспорту та поштово-телеграфний зв'язок Галичини від часу їх заснування до початку Другої світової війни. У першому розділі охарактеризовано три основні етапи становлення залізничної мережі, детально описано стратегічні, локальні та вузькоколіїні залізниці, придорожню інфраструктуру та рухомий склад, наведено інформацію про відомих залізничників краю. У другому розділі наводиться характеристика суходільної дорожньої мережі та її роль у розвитку автомобільного сполучення. Третій розділ присвячено авіаційному, четвертий - водному, п'ятий – трубопровідному, шостий – міському, сьомий – фунікулерному та канатно-повітряному видам транспорту. У восьмому розділі наводиться характеристика історії виникнення та розвитку поштового, телеграфного та телефонного зв'язку у Галичині. У останньому розділі наводяться світлини цінних паперів транспортних підприємств Галичини. Монографія ілюструється чисельними статистичними таблицями, світлинами та репродукціями поштів, що візуально підтверджують факт грандіозного розвитку транспортної та поштово-телеграфної системи у Галичині¹⁵.

Наукові дослідження в рамках цієї парадигми, виходять з того, що минуле залишило про себе набагато більше інформації, ніж може здатися звичайному історичному, який використовує лише традиційні методи. Економічна історія приділяє увагу вивченню колективів і повторюваних соціальних явищ, залишаючи в основі думку, що реальність є результатом соціального і культурного розвитку. Економічній історії притаманна обробка і використання масових джерел з метою виявлення «прихованої» інформації, яка втілюється в процесах. В той же час, вважаємо, що не варто перебільшувати роль історичного чинника, як це робили представники німецької історичної школи, які заявляли, що історія має переважати в освіті. Однак не можна зводити її до ролі «додатка» до загальнопрофесійних і спеціальних економічних дисциплін. Слід зважити на зарубіжний досвід, де економічна історія в більшості вищих навчальних закладів стала необхідною складовою частиною професійної підготовки не лише економістів, а і юристів, організаторів туристичної діяльності, географів, політологів, соціологів тощо.

Солідний монографічний цикл «Економічна історія Галичини», проблематика якого, з одного боку лежить на поверхні. З іншого боку, низка питань, що розглядаються дослідником потребує застосування широкого ретроспективного підходу до проблеми та перевіреного методологічного інструментарію. Вважаємо, що ідеалом науковості, щодо історіописання цього монографічного циклу стали позитивістські підходи історіографії, тобто накопичення фактів, збирання документів, архівних матеріалів, критична обробка джерел, вдосконалення методики і техніки джерелознавчого аналізу.

¹³ Клапчук В.М. Сільське господарство Галичини : монографія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 336 с.

¹⁴ Fogel Robert W. Railroads and American Economic Growth: Essays in Econometric History. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1964. 296 pp.

¹⁵ Клапчук В.М. Транспорт і зв'язок Галичини : монографія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ : Фоліант, 2016. 672 с

Праці професора Володимира Клапчука змінили та доповнили уявлення про реальний хід історії краю та соціально-економічне життя у Галичині. На наш погляд, монографічний цикл повинен стати відправною точкою для подальшого розвитку економічної історії не лише окремого регіону, алей країни вцілому.

MONOGRAPHIC CYCLE «ECONOMIC HISTORY OF HALICHINA» BY VOLODYMYR KŁAPCHUK: ISSUES OF HISTORICAL WRITING METHODOLOGY

Alexandr NOVOSIOLOV

*PhD in World History, associate professor of Department of hotel-restaurant and resort business
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk*

Iryna RUMIANTSEVA

*assistant of the Department of hotel-restaurant and resort business
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk*

Abstract: *The article examines the issue of the methodological basis of the monographic series "Economic History of Galicia" by Professor Volodymyr Klapchuk. The researcher proves that the positivist approach became a systemic factor in the construction and justification of the history of the economic development of Galicia in the work of Volodymyr Klapchuk. We note that modern historiography perceives positivism through the prism of colorful reflections, which produce a lot of contradictory thoughts, associations and feelings. On the one hand, positivism is considered as an archaic relic of classical or traditional historiography with critical and skeptical connotations that are quite popular nowadays. On the other hand, despite the fact that positivism circulates in the cultural terrain of historiography in the so-called "filmed form", the thought patterns of this style of thinking still occupy a prominent place in the scientific practices and research strategies of historians. Volodymyr Klapchuk in his monographic cycle "Economic History of Galicia" represents positivism from the perspective of methodological, worldview and intellectual foundations, which to one degree or another can be traced in the adepts and supporters of this stylistic trend, as well as the transmission or flow of positivist ideas into the field of modern historiography.*

Keywords: *monographic cycle "Economic history of Galicia", methodology of historiography, positivism*

Список використаних джерел

1. Артюх В. О. Тяглість історії й історія тяглості: українська філософсько-історична думка першої половини ХХ століття: монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. 266 с.
2. Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Терещенко, О. Каваленко. Київ: Основи, 2001. 1463 с.
3. Кишлок К. В. Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції : монографія. Харків: ХДАК, 2008. 288 с.
4. Клапчук В.М. Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина ХІХ – перша третина ХХ ст.): монографія / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Львів; Івано-Франківськ: Фоліант, 2009. 508 с.
5. Клапчук В.М. Корисні копалини Галичини: видобування та переробка: [Монографія] / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ: Фоліант, 2013. 508 с.
6. Клапчук В.М. Сільське господарство Галичини: монографія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 336 с.
7. Клапчук В.М. Транспорт і зв'язок Галичини: монографія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: Фоліант, 2016. 672 с.
8. Клапчук В.М. Туризм і курортне господарство Галичини: монографія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: Фоліант, 2012. 224 с.
9. Клапчук В.М., Проців О.Р. Лісове та мисливське господарство Галичини: монографія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства. Івано-Франківськ: Фоліант, 2011. 432 с.
10. Колесник І. Українська історіографія (ХVІІІ – початок ХХ століття). Київ: Генеза, 2000. 256 с.
11. Колінгвуд Робін Дж. Ідея Історії / Переклад з англ. О.Мокровольський. Київ: Основи, 1996. 615 с.

12. Новосьолов О. «Сільське господарство Галичини» професора Володимира Клапчука – невід’ємна частина багатотомного наукового циклу «Економічна історія Галичини». *Карпатський край*. 2016. № 8. С. 230–232.
13. Новосьолов О. Професор В.Клапчук розмірковує: «Якою була б Галичина та її економіка, якщо б транспорт і поштовий зв’язок не отримали б належного розвитку» рецензія на монографію «Транспорт і зв’язок Галичини». *Карпатський край*. 2016. № 9. С. 230–232.
14. Стельмах С. П. Позитивізм в історичній науці // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2011. Т. 8 : Па – Прик. С. 312. 520 с.
15. Fogel Robert W. Railroads and American Economic Growth: Essays in Econometric History. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1964. 296 pp.